

Vigh Péter

SZABADKÖMŰVES (ÉS) HÍVÓ

Lovik Károly és az eszmetörténeti labirintus

A humántudományok művelői gyakran gondolják úgy: témájuk magától értetődően fontos, tehát okkal formál jogot a figyelemre. Más kérdés, a természettudományok művelői is ugyanígy gondolkodnak, csak ők abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy kevésbé kell magyarázkodniuk. Minket ugyanis rászorítanak, de ez talán nem is mindig baj. Ha aktuálisan éppen senki nem kérdőjelezi meg a tevékenységünket, akkor helyettük tegyük meg ezt mi: érdemes és értelmes az, amibe belevágunk? Ezek a kérdések különösen fontosak, ha egy olyan témát választunk, amiről most is szó lesz. A magyar(országi) szabadkőművesség már legalább száz éve egy veszélyes intellektuális mocsár, amelyben számos gondolkodó süllyedt el. De érint ez minket ma, van közünk hozzá, befolyásolja mai döntéseinket, kapcsolódik problémáinkhoz? Nem, mert ma már teljesen mindegy, hogy ki volt és jelenleg ki szabadkőműves. Nem olyan meghatározó tényező ez társadalmi, tudományos és gazdasági területeken, mint egykor. És mégis: igen, mert a lehető legsarkosabb, megkövült válaszok övezik ezt a problematikát. Úgy vélem, hogy itt, a Kommentár hasábjain több nemzedék találkozik abban a közös célban, hogy ezeket lebontsuk, de legalább kikezdjük őket. Hogy tudjunk végre ezekről a kérdésekről újra vitatkozni.

Legyen a labirintus¹ az a kép, amellyel megpróbáljuk ábrázolni azt az eszmetörténeti őserdőt, mely körülveszi tárgykörünket, s bízunk benne, hogy nem csupán bozótívágó kessel lehet majd előrehaladni. Ezt rögtön egy ellentmondással toldanánk meg. Két könnyen befogadható és elsajátítható értelmezés lengi körül a szabadkőműveseket. A két álláspont természetesen végletesen kizárja egymást. Egyik értelmezésben a szabadkőművesek azok a cérnaszalak, akik a rút Magyarországot az ideális Nyugathoz, az európeér kultúrához és minőséghez öltik hozzá, a páholyok népe demokrata, haladó és filantróp emberek nagyszerű társasága. A másik megközelítésben sötét helyiségekben titkosan találkozó, nemzetvesztő és hazaáruló, keresztényellenes, állandóan összeesküvő, identitásvesztett, torz lelkialkatú emberek gyülekezete. Ez lenne tehát a két egyenes vonalú értelmezés. Ezzel szemben a labirintus a sötétség, az alvilág, az ösztönök és a kiismerhetetlenség jelképe. A tudattalan, a misztikum és az egység keresése is kapcsolódik hozzá. Az ősi kultúrákban az uralkodó ideje meghatározott ideig szólt, utána szimbolikusan meg kellett halnia: bevonult a labirintusba, majd visszatérte után újjászülettként köszöntötték. A középkorban a penitencia és a zarándoklat jelentéseit hordozta. Az előbb azt állítottuk, hogy bizonyos értelmezők lineáris válaszokat adnak erre a problematikára, akkor most tegyünk egy kísérletet – ereszkedjünk le

¹ HOPPÁL Mihály – JANKOVICS Marcell – NAGY András – SZEMADÁM György: *Jelképtár*, Helikon, [Budapest], 1997, 135–136 (a szócikket Jankovics Marcell írta). *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*, szerk. Pál József – Újvári Edit, Balassi, Budapest, 1997, 298 (a szócikket Komlóssy Judit írta). Az alábbi jellemzők és információk ezen kézikönyvekből származnak.

ebbe az eszmetörténeti útvesztőbe —, hogy az egyes szereplők bevonásával eltoljuk a folyosó falait, amiből reményeink szerint labirintus fog kikerekedni. S végül amellet érvelnénk, hogy itt, a labirintus sötétjében még mindig több a fény, mint a vakítóan megvilágított (lineáris értelmezői) átjáróban. Szándékosan nem kívánok belebonyolódni a szabadkőműves-szakirodalom² elemzésébe, mert nem ez a tanulmány célja. Hanem az, hogy egy életút bemutatásával megpróbálja árnyalni a kialakult narratívákat, s hogy pozíciót teremtsünk egy új értelmezői beállítódásnak.

Ez az élet pedig az író, publicista, hippológus és sportember Lovik Károlyé. Két nagyobb területre összpontosul a vizsgálódás: evangélikus hitére, iskolázására, valamint a budapesti Demokrácia szabadkőműves páholyban betöltött tagságára. Mindkettő egyben — eltérő időszakaszokban — a szocializáció tere is volt, amelyből sokat megtartott és képviselt élete végéig. Az életrajzi és irodalmi részletek bemutatásával azt kívánom érzékeltetni: Lovik Károly úgy tudott létezni ebben a (sarkos vélemények szerint egymást kizáró) két síkban, hogy közben mégsem temette maga alá a feltételezett paradoxon.

Kulturális tőke és szocializáció: iskoláztatás és neveltetés

Lovik Károly Adolf 1874. március 9-én született Budapesten, a Bálvány utcában (ma Október 6. utca), majd április 12-én nem kisebb ember, mint Székács József evangéli-

² Egyvalami mellett mégsem mehetünk el szótlánul. Maximálisan egyetértek Gyurgyák Jánossal, hogy mindenki a saját „világnézeti portája” előtt kezdje a söprögetést. Ehhez szeretnék hozzátenni egy mozdulatot, példát hozva arra, hogy milyen hagyományok élnek tovább még ma is, erősítve az árnyaltságra még csak kísérletet sem tevő elbeszélésmódokat. „*En vándíratot írtam a szabadkőműves zsidóság destruktív és nemzetellenes működése ellen. Ezt a vándíratot a magyar független bíróság részéről egyetlen egy esetben sem követte rámnézve marasztaló ítélet és ez nemcsak teljes megnyugvás lelkiismeretem számára, de fölemelő érzés is, hogy hazám és nemzetem érdekében még akkor is becsületes munkát végeztem, ha ennek a munkának a sok ezret tartalmazó névsorban olyan nevek is kerültek pellengérré, amelyek viselőiről magam sem tételezem fel egy pillanatig sem, hogy nem becsületes magyar emberek. És ezeknek a becsületes magyar embereknek — akiről nem kutatom, hogy milyen körülmények között szédültek a zsidó — szabadkőművesek hálójába, azt tanácsolom, forduljanak re-
vizíós kérésükkel az arra legilletékesebb kormányzati hatósághoz megfelelő zsüri kiküldése iránt, amely zsürinek a döntése alapján a nagy nyilvánosság előtt készséggel szolgáltatok elégtételt mindazoknak, akik ma úgy vélik, hogy könyvemmel kapcsolatban méltánytalanság érte őket.*” (PALATINUS József: *A szabadkőművesség bűnei. A magyarországi szabadkőművesek mozgalma és külföldi kapcsolatai 1920-tól 1937-ig*, II. *A magyarországi szabadkőműves páholyok tagjainak névsora 1868-tól 1920-ig*, Budai-Bernwallner József Könyvnyomdája, Budapest, 1939², 396–397.) Erdemes elgondolkodni azon, hogy vajon milyen lehetett egy olyan korban élni, ahol nem a vádlónak kellett bebizonyítania a bűnösséget, hanem a vádlottnak azt, hogy ártatlan. Ennek a harmincas évekbeli narratívának ma is vannak nagy kedvvel publikáló képviselői, akik bár a „kökemény történelmi valóság” objektív megismerését ígérik, ugyanazokat a topozokat folytatják, mint ezek a szellemi elődök. Ezek a tendenciózus munkák egyértelműen egy radikális, önmaga véleményének a megerősítését váró szubkultúrát szolgálnak ki, ezért különösen felelőtlen, hogy mindezt a tudományosság, hitelesség és objektivitás köpönyegébe bújtatva adják el. Nem mintha az adott közönség forgatná az „akadémiai”, „hivatalos” szakirodalmat, de így egy olyan gondolati mankót kapnak, ami tovább tehermentesíti őket a gondolkodás súlya alól. Ezek a szerzők csupán olyan alapvető kérdéseket felejtenek el feltenni, hogy: (egyébként ténylegesen megfigyelhetően) *miért* radikalizálódtak egyes szabadkőműves páholyok? Mivel azonban ez itt nem egy recenzio, csak jelezni szerettem volna, hogy ezen a munkák alapos kivésése és megcáfolása elengedhetlenül fontos lenne, ha nem szeretnénk a tudományt pusztán agitációs és propagandacélokra használni.

kus szuperintendens³ tartotta keresztvíz alá a Deák téri templomban.⁴ Felmenőit illetően egyelőre nincsenek adataink, de saját bevallása szerint régi evangélikusok.⁵ Nővérét és bátyját szintén itt keresztelték, s a három testvér együtt járta ki a magyar–német gyülekezet elemi iskoláját. Érdekes, hogy tanulmányai során majdnem mindenhol 1873-as születési dátummal⁶ jegyezték, ami lehetett véletlen elírás, vagy szándékolt módosítás, hogy a gyermeket előbb küldhessék iskolába. A diákok többsége – majdnem négyötöde – ekkor már magyar anyanyelvű volt, s az evangélikus után az izraelita hitűek tették ki (váltózoán) az ifjúság 40–50%-át.⁷ A zsidóság jelentős hányada protestáns, s azon belül is evangélikus intézményekbe járatta gyerekeit. Ez persze nem jelenti az, hogy ne találunk katolikus vagy református iskolákban (egyik korabeli megnevezéssel) Mózes–hitűeket, csupán jóval kisebb arányban. Miért fontos ez? Tudvalevő, hogy amit nem ismerünk, azzal szemben hajlamosak vagyunk elutasítóan bánni, félelemmel közelíteni felé. A kisdíák Lovik már korai időktől kezdve ismerte az eltérő vallású, de asszimilálódó pesti és vidéki zsidóságot. Ez megmagyarázhatja, hogy későbbi újságírói karrierje során miért tudott olyan könnyedén együtt dolgozni velük, valamint megértéssel fordulni feléjük. Vallástan alatt a fiúk⁸ elsősorban bibliai történeteket tanulmányoztak, egyházi énekeket tanultak, valamint a bizalom, engedelmesség, szeretet és kötelesség gyakorlásának példáit hallgatták, Isten, embertársaik és maguk irányába.⁹ A népiskola zsúfoltságát mutat-

³ ZOVÁNYI Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténelmi lexikon*, szerk. Ladányi Sándor, Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest, 1977³, 585–586. (Hálózati változat: <http://digit.drk.hu/?m=lib&book=3>.)

⁴ Pesti Evangélikus Egyház Deák Téri Egyházközség [a továbbiakban: PEEDTE], *Magyar anyakönyv, Keresztelés I. kötet (1837–1877)*, 278. lap, 53. folyószám.

⁵ Egyik publicisztikai írásában a felekezeti alapon történő gyógykezelés ellen kelt ki: „Én, aki e sorokat írom, természetesen zsidó vagyok, gondolja az olvasó. Voltaképpen azonban keresztény itt önök előtt, annyira keresztény, hogy az első magyarországi lutheránus egyháznak már az ükapám volt a lelkésze s remélem, hogy az utódaim is megmaradnak a bölcs vallási meggyőződésen, amelyből csak hasznuk lehet.” (SYRION: *A keresztény meg a zsidó halál*, *A Hét* 1905/I., 94. „Syrion” és „Illo” Lovik kedvelt írói álnevei, lásd GULYÁS Pál: *Magyar írói álnév lexikon. A magyarországi írók álnevei és egyéb jegyei*, Akadémiai, Budapest, 1978², 592.) Szinte adja magát, hogy Lovich Ádám bányakerületi szuperintendensre gondoljunk, de a családi kapcsolat még nem igazolt (ZOVÁNYI: *I. m.*, 378–379). A kutatást nehezíti, hogy a Lovik–Lovich átválthatóság az író Lovik Károly esetében is működött, többször szerepel ilyen néven. A nyomok mindenképp a felföldi evangélikus, szlovákok és magyarok lakta vidékre, aztán Budapestre vezetnek, csak épp apjának, Lovik Adolfnak az adatai hiányoznak, illetve esetleges *ch–k* névalakváltásának bizonyítása várat még magára. Az biztos, hogy az általam vizsgált 19. századi felföldi és budapesti anyakönyvekben, vagy éppenséggel egy bécsi egyetemi almanachban a Lovichok és Lovikok keresztények, döntően evangélikusok.

⁶ Így már első osztályosan is: *A budapesti ág. hitv. evang. magyar–német gyülekezet népiskolájának évi-értesítője az 1879–80. tanévről*, Münster Károly, Budapest, 1880, 35.

⁷ Az adatok az itt hivatkozott iskolai értesítőkből származnak, ahol mindenkinek feltüntették a vallását.

⁸ Tankönyvet inkább a felsőbb osztályos lányok használtak, ám azt nyilvánvalóan forgatták és használták a lelkész-oktatók is. A könyv zsinórmértéke pedig egyértelműen az a mondat, hogy „szeretet nélkül nincsen keresztény élet!” (SZTEHLO András: *Evangéliomi-keresztény vallástan polgáriskolák, algymnasiumok, reáltanodák és a confirmatói oktatás számára*, Grill Károly Kir. Udv. Könyvkereskedése, Budapest, 1877⁴, 39.) Sztehlo főesperesről lásd ZOVÁNYI: *I. m.*, 617.

⁹ *A budapesti ág. hitv. evang. magyar–német gyülekezet népiskolájának évi-értesítője az 1880–81. tanévről*, Münster Károly, Budapest, 1881, 25–28; *A budapesti ágostai hitv. evang. magyar–német gyülekezet népiskolájának évi-értesítője az 1881–82. tanévről*, Münster Károly, Budapest, 1882, 25–29.

ja, hogy a IV. fiúosztályt már nyolcvanketten (!) kezdték meg.¹⁰ A fiútestvérek, Béla és Károly párhuzamosan folytatták gimnáziumi tanulmányukat az evangélikus főgimnáziumban, előbbi 1882-től, utóbbi 1883-tól.¹¹ A következő tanévet is itt töltötték,¹² utána azonban mindketten átkerültek a piaristákhoz. Nem tudni, hogy apjuk 1883-as halála¹³ mennyire játszott ebben közre, de ennek tényét sem szabad figyelmen kívül hagynunk.

Mielőtt iskolát váltanánk, szemelgessünk egy kicsit Lovik eddigi osztály- és iskolatársai közül. Érdekesség, hogy a pesti evangélikus gimnáziumban iskolatársa volt Ignotus (ekkor még Veigelsberg Hugó), aki 1882–1887 között koptatta az iskola padjait. Szinte biztosan kijelenthető, hogy nem volt közöttük kapcsolat, hiszen ma is hány ötödikes gimnazista barátkozik elsősökkel? A párhuzamnak majd később lesz csak jelentősége, amikor egy másik társul mellé, bő húsz év múlva. Általános iskolai osztálytársa volt az 1881/82-es tanévtől – többek között – Bródy Ernő, akivel később a Magyar Hirlapnál munkatársak is voltak;¹⁴ az 1882/83-as tanévben Láng Gusztáv, a gőzturbina és a diesel motor magyarországi úttörője;¹⁵ valamint az 1879/80-as tanévtől egészen a gimnázium-váltásig, tehát hat éven keresztül Szontagh Jenő későbbi mosoni főispán.¹⁶ A kiragadott híresebb példakkal azt kívántam ábrázolni, hogy mennyire széles társadalmi körből merített az iskola, illetve milyen eltérő pályák bontakoztak ki ebből a közösségből.

Jól kapcsolódik a korábbiakhoz az az adat, hogy az immáron piarista diák Lovik a negyvenhat fős III. A osztályban maga mellett egy evangélikus, illetve egy izraelita diákat tudhatott, mindenki más római katolikus volt.¹⁷ A négyfokozatú értékelésben (jeles, jó, elégséges, elégtelen) Lovik alulról súrolta a jó szintet, de hittanból szinte végig jeles

¹⁰ *A budapesti ágostai hitu. evang. magyar-német gyülekezet népiskolájának évi-értesítője az 1882–83. tanévről*, Müller Károly, Budapest, 1883, 39.

¹¹ *A budapesti ág. hitu. evang. főgymnasium értesítője. 1883–84.*, Franklin-Társulat Könyvnyomdája, Budapest, é. n., 66.

¹² *A budapesti ág. hitu. evang. főgymn. értesítője az 1884/85-diki iskolai évről*, közléteszi Böhm Károly, Franklin Társulat, Budapest, 1885, 44–45. Az értesítő nem található meg az Országos Széchényi Könyvtárban [OSZK], ellenben hozzáférhető: *Evangélikus Országos Levéltár* [a továbbiakban: EOL], Fasor, 233. kötet, Bizonnyítványkönyv I–VIII. o. 1884/85.

¹³ PEEDTE, *Magyar anyakönyv, Halálozás I. kötet (1837–1885)*, 297. lap, 145. folyószám. Gyászjelentés: OSZK Mikrofilmtár, FM8/35797, 304. tek.

¹⁴ *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, I. A–Cs, főszerk. Markó László, Magyar Könyvklub, Budapest, 2001, 937; *Magyar zsidó lexikon*, szerk. Ujvári Péter, a Magyar Zsidó Lexikon kiadása, Budapest 1929, 140 (hálózati változat: <http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/>). Lásd még a Sturm-féle országgyűlési almanach hálózati változatát: www.ogyk.hu/regi_honlap/e-konyvt/mpgy/alm/al910_15/249.htm.

¹⁵ *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, IV. L–Ö, főszerk. Markó László, Magyar Könyvklub, Budapest, 2002, 76; TIRSER László: *Láng László és fia, Láng Gusztáv = Műszaki nagyjaink, I.*, szerk. Szőke Béla, Gépipari Tudományos Egyesület, Budapest, 1983², 265–287, különösen 274–287.

¹⁶ *Moson Megyei Életrajzi Lexikon*, szerk. Kimlei Péter – Tuba László, Huszár Gál Városi Könyvtár, Mosonmagyaróvár, 2006, 207–208 (hálózati változat: <http://mmel.nansoft.hu/?o=szc&c=538#C538>). Szontagh a harmincas években mérsékelt, legitimista politikát képviselt a felsőházban, ahol felszólalt a fajelmélet ellen is: „A magyar nemzet 800 esztendeig egyáltalán nem ismerte a fajelméletet. Ma ismerjük, de nagyon kevés kivétellel ma sem ismerjük el.” Idézi PUSKI Levente: *A magyar felsőház története. 1927–1945*, Napvilág, Budapest, 2000, 80. Szontagh felszólalására a fajvédő MÉHELY Lajos válaszolt *Felsőházi fajelmélet* című írásával: A Cél 1935, 161–164.

¹⁷ *Tudósítvány a kegyes tanítórendiek Buda-pesti főgymnasiumáról az 1885–86-iki tanévben*, Hunyadi Mátyás Nyomda-Intézet, Budapest, 1886, 93.

volt, ezért nem állíthatjuk, hogy a felekezeti váltás nagyon érintette volna.¹⁸ Azonban apja halála, életkori sajátosságok vagy egyéb ismeretlen okok miatt a jegyei drasztikusan romlani kezdtek, amit a mennyiségtanból való bukás koronázott meg.¹⁹ Ha megvizsgáljuk az iskolai anyakönyveket, akkor az is szembetűnő, hogy egyre többet hiányzott,²⁰ és bár javítóvizsgán elégségesre javította a mennyiségtant, egyértelműen gondok lehettek, ugyanis „magaviselete hittanári órák alatt kifogásoltatott”.²¹ A VII. osztály első félévében három tárgyból (görög, természettan, mennyiségtan) is bukott, ezért „1890. januárius 14-én, édesanyja tudtával és beleegyezésével kimaradt és a VII. kerületi főgymnasiumba ment át”.²² Joggal gondolhatnánk, hogy visszakerült az evangélikus főgimnáziumba, azonban ennek jelenlegi tudásunk szerint nincs nyoma. Annak azonban igen, hogy a következő tanévet a nagy múltú eperjesi kollégiumban kezdte meg.

A sárosi városban egészen más lépték fogadta a budapesti fiatalembert,²³ s nyugodtan kijelenthető, hogy a fővárosi évekhez képest egészen kibontakozott. Sajnos a felföldi protestánsok már akkor adtak a személyiségi jogokra, ezért az érdemjegyeket nem ismerjük, de aktivitása meggyőző: tagja lett az iskola hazafias, irodalmi önképző körének, a Magyar Társaságnak, ahol szavalt, felolvasott, pályamunkákat és alkalmi ódákat írt, sőt könyvtárosi feladatokat is vállalt.²⁴ Továbbá abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy megvan azon év érettségi jegyzőkönyve, ebből tudjuk, hogy összességében a „jól érettek” taborát gyarapította.²⁵ Bár nem tartozik szorosán jelenlegi vizsgálódásunkhoz, azonban mellőzésével nem lenne egész a tanulmányok-szekció. Ezért álljon itt egy rövid összefoglaló táblázat Lovik Károly egyetemi jogi tanulmányairól, aminek a végén abszolutóriumot szerzett.²⁶

¹⁸ *Tudósítvány a kegyes tanítórendiek Buda-pesti főgymnasiumáról az 1886–87-iki tanévben*, Hunyadi Mátyás Nyomda-Intézet, Budapest, 1887, 48. Itt már romlanak a jegyei, de a hittan még jeles: *Tudósítvány a kegyes-tanítórendiek budapesti főgymnasiumáról az 1887–88-iki tanévben*, Hunyadi Mátyás Nyomda-Intézet, Budapest, 1888, 47.

¹⁹ *Tudósítvány a kegyes-tanítórendiek budapesti főgymnasiumáról az 1888–89-iki tanévben*, Hunyadi Mátyás Nyomda-Intézet, Budapest, 1889, 60.

²⁰ Különösen az 1886/87-es tanév tűnik ki, amikor 193 órát töltött távol az iskolától, ami tetemes. Piarista Rend Magyar Tartományának Központi Levéltára [a továbbiakban: PRMTKL], Fond III. 9a., Budapesti gimnázium régi levéltára (1950 előtt), Anyakönyvek 113 (1886–87), IV. A osztály, 426. sz. bizonyítvány.

²¹ PRMTKL, Fond III. 9a., Budapesti gimnázium régi levéltára (1950 előtt), Anyakönyvek 115 (1888–89), VI. osztály, 824. sz. bizonyítvány.

²² PRMTKL, Fond III. 9a., Budapesti gimnázium régi levéltára (1950 előtt), Anyakönyvek 116 (1889–90), VII. osztály, 36. sorszám.

²³ Példának okáért az eddigi zsúfoltság helyett itt az osztálylétszám csupán huszonhárom fő volt: *Az eperjesi ág. hitv. ev. kerületi collegium értesítője az 1890–91. iskolai évről*, Kósch Árpád Könyvnyomtató-Intézet, Eperjes, 1891, 130. Nem mellesleg ez az első értesítő, ahol helyesen írták le születési dátumát. Ha már kiemeltük a pesti hittanoktatást, akkor meg kell említeni az itteni tankönyvet: ZSILINSZKY Mihály: *Keresztény hit- és erkölcs tan főgymnasiumi és főreáltanodai protestáns ifjúság számára*, s. a. r. és kieg. Hörk József, Kilián Frigyes, Budapest, 1891.

²⁴ *Az eperjesi ág. hitv. ev. kerületi collegium értesítője az 1891–92. iskolai évről*, Kósch Árpád Könyvnyomtató-Intézet, Eperjes, 1892, 83.

²⁵ EOL, Tiszai Evangélikus Egyházkerület Levéltára, 148. d., VI/5., Eperjesi gimnázium 1870–1910, 119i/892.

²⁶ Erről azonban az iratpusztulások és a leckekönyv hiánya miatt nincs dokumentum, így hitelt kell adnunk szerzőnknek.

Tanév	Budapesti beiratkozott egyetemi félév*	Kolozsvári beiratkozott egyetemi félév**
1892/93	I–II.	-
1893/94	I.	-
1894/95	II.	I.
1895/96	I–II.	-
1896/97	I–II.	-
1897/98	I.	-

* A *Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja MDCCCXCII–XCIII. tanévre*, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1893, 97. Mivel az almanachok címe (leszámitva a tanévet), kiadási helye és kiadója változatlan, az egyszerűség kedvéért itt csak a kiadási évek és az oldalszámok szereplnek: 1894:105, 1895:108, 1896:105, 1897:114, 1898:117.

** A *Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCV–VI-ik tanév I. felére*, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1895, 90.²⁷

Azért volt szükséges ilyen hosszan vázolni a tanulmányi éveket, mert az embert ilyenkor érik olyan döntő hatások, amelyek jó eséllyel egész életére – pozitív vagy negatív értelemben – meghatározóak. Az egyetemi időszak azért is került ennyire zárójelbe, mert sokkal fontosabb lépés volt az életében, hogy újságírói pályára lépett. Első, névvel is vállalt tárcanovelláját (*Elma*) 1893. augusztus 1-jén jelentette meg a Magyar Hirlapnál, azonban Gulyás Pál tudni véli, hogy különböző álneveken már 1891-től publikált a napilapban.²⁸ A különböző tudósításokat vagy „kis színeseket” az esetek döntő többségében névtelenül közölték. Így nem zárható ki, hogy már a gimnáziumi évek végétől, de az egyetem mellett párhuzamosan belevágott az újságírásba.²⁹ A Hétnél töltött hosszú évek³⁰ során jó barátságba került a szerkesztő Kiss Józseffel,³¹ de közeli ismerősei között tudhatta Wolfner József könyvkiadót is, akivel kapcsolata ugyanakkor nem volt

²⁷ Noha csupán egy félévet töltött itt, jobban kedvelte, mint a pesti egyetemet, lásd SYRION: *Kotnyeles tudomány*, A Hét 1904/II., 619–620.

²⁸ GULYÁS: *I. m.*, 41.

²⁹ A kérdés talán annyival zárható le, hogy szabadkőművesi felvételi életrajza – tehát saját bevallása – szerint 19 évesen (1893-ban) választotta az újságírói szakmát. Lásd Magyar Országos Levéltár [MOL], P 1106 (Demokrácia páholy 1887–1920), 13. d., Tagok felvételi kérelmei, anyakönyvei (Életrajz, jellemzések) No. 251–340, 269. folyószám.

³⁰ Itteni első, saját névvel vállalt novellája 1895. augusztus 4-én jelent meg. LOVIK Károly: *Pázmán tételei*, A Hét 1895/II., 487–489.

³¹ *Magyar zsidó lexikon*, 483–484; *Új magyar irodalmi lexikon*, II. H–Ö, főszerk. Péter László, Akadémiai, Budapest, 2000², 1140–1141 (a szócikket Imre László írta).

összetűzésektől mentes.³² A tanulmány koncepcióját követve azonban hangsúlyosabb, hogy a Magyar Hirlapnál kapcsolatba került Márkus Miksával³³ és Gelléri Mórral,³⁴ rajtuk keresztül pedig a „királyi művészettel” és a páholyok világával.

Érzelem és közösség: csatlakozás a szabadkőműveseghez

Az egyik legnagyobb budapesti páholy a Demokrácia volt, amely 1887-ben – többek között Gelléri Mór vezetésével – vált ki a Könyves Kálmán páholyból.³⁵ Idővel persze a lázadókból lesznek a konzervatívok (a fiatalabb generációk szemében mindenképp), ezért később a Demokráciából is kivált két páholy, 1902-ben a Nemzeti, 1908-ban pedig a híres-hírhedt Martinovics. A tagok között találunk nyomdászt, kereskedőt, jogászt, orvost, közszolgát, egyetemi és középiskolai tanárt, politikust, újságíró, művészt, mérnököt, gyárost, levéltárost, sőt MÁV-állomásfőnököt is. Azaz a társadalom széles rétegei képviseltették magukat ebben a klubban. Lovik Károly hivatalosan 1898. november 21-e és 1909. október 18-a között,³⁶ azaz bő egy hónap híján tizenegy évig volt páholytag. Kilépése után nem csatlakozott más páholyhoz. A „hivatalosan” kitétel azért szerepel, mert 1905/1906 táján kivonult a páholyból, csupán törlésére került sor később. 1899. dec. 18-án lépett másodfokra, 1900. április 9-én pedig mesterfokra. Ezek mellett olyan fontos információkat is megtudhatunk a részletes szabadkőműves levéltárból, hogy Lovik első feleségével, Somló Emma színésznővel 1899. március 20-án, hétfőn³⁷ (aznap voltak a gyűlések) kötött házasságot, amit a páholy tüstént oltalom alá vett. Ez azért is jelentős momentum, mert innentől felesége is tevékenyen részt vállalt a nővérestélyek és egyéb jótékony események szervezésében és lebonyolításában, akkor is, amikor férje már rég kivonta magát ezek alól. A már hivatkozott felvételi életrajzából kiderül, hogy 1898. október 31-én adta be kérelmét, amit Verő György,³⁸ Sasvári Ármin³⁹ és Gellé-

³² Ennek lenyomata pár ránk maradt levélben nyomon követhető, lásd LENGYEL András: *Lovik Károly néhány levele*, *Kortárs* 2012. január, 49–55.

³³ *Magyar zsidó lexikon*, 576–577; *Új magyar irodalmi lexikon*, II., 1436 (a szócikket Csikay Valéria írta); *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, IV., 522.

³⁴ *Magyar zsidó lexikon*, 308–309; *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, II. D–Gy, főszerk. MARKÓ László, Magyar Könyvklub, [Budapest], 2001, 958.

³⁵ *A szabadkőműves szervezetek levéltára. Repertórium, összeáll. Pataky Lajosné, kieg. és digitalizálta Szlovikné Berényi Márta. Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya, Budapest, 1967, kézirat (Levéltári leltárak, 39). A MOL-ban található segédjegyzet nemcsak a páholyok iratanyagainak felosztását, de azok rövid történetét, tevékenységük leírását is tartalmazza.*

³⁶ MOL, P 1106, 21. k., Anyakönyv 1–156, 269. folyószám; PALATINUS: *I. m.*, 207. Lovik egyrészt itt is „ch”-val szerepel, másrészt az 1900. október 18-ai törlés elírás.

³⁷ A „Demokratia” páholy jelentése az 1899. évről, *Demokrácia Páholy*, Budapest, 1900, 11. A nyomtatott éves jelentések egyes darabjai megtalálhatóak nagyobb könyvtárakban, így az OSZK-ban vagy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében, továbbá: MOL, P 1106, 36. d. Házszabály, évi jelentések.

³⁸ *Magyar zsidó lexikon*, 946; *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, VI. Sz–Zs, főszerk. Markó László, Helikon, Budapest, 2007, 1204.

³⁹ *Magyar zsidó lexikon*, 768; *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, V. P–S, főszerk. Markó László, Magyar Könyvklub, [Budapest], 2004, 973.

ri Mór bíraltak el. Érdekes, hogy mindhárom bíráló mást tartott fontosnak kiemelni: míg Gelléri az újságíró, Sasvári az elmés rétor és debattort, addig Verő a gazdag lelkivilágú keresőt köszöntötte. Azonban mind egyöntetűen intelligens, szeretetreméltó, szabadelvű, komoly és mély érzésű fiatalembernek írták le, akit az egész páholy hamar a szívébe fog zárni. Ez valószínűleg így is történt, ugyanis amikor az inas fokozatú Lovik 1899. március 13-ai levelében bejelentette eljegyzését, így fogalmazott: „Kérlek így tégedet, érdemes főmester, testvérem, valamint többi szeretett testvéreimet, fogadjátok őt [Somló Emmát] abba a szksi [szabadkőművesi] szeretetbe, melyet irányomban tanusítottok s a melyre ép oly büszke vagyok, mint a mely boldoggá tesz.”⁴⁰ Bizonyos, hogy olyan közösségre talált, amely értékelte képességeit és személyiségét,⁴¹ így ő alapvetően *érzelmi közösségként* fogta fel a szabadkőművességet, ahol az emberek testvéri szeretetben segítik egymás kibontakozását – nem pedig amolyan agitáló ideológiai műhelyként, amivé később vált. Lovik Károly beavatása során feltett írásbeli kérdésekre adott válaszai is mutatják, hogy mentalitásában a régi generációhoz tartozott, holott kora ezt nem feltétlenül támasztotta volna alá:

„1. Mit keres közöttünk?

Nemes eszméket, a melyek az emberiség és a magam fölvilágosodottságát előmozdítják, eszméket, a melyek a jó, tiszta és becsületes fogalmát mindenképpen megvalósítják. Keresem önök között az igazságot, a humanizmust, a felebaráti szeretetet, a tiszta jellem minden megnyilatkozását. [...]

3. Mi módon kíván részt venni működésünkben [?]

Szóval, írásban és tettben.”⁴²

Számításaim szerint 1898 és 1909 között⁴³ százhuszonkét különböző szintű (I–II–III.) és jellegű (disz-, gyász-, különleges, választó, díjemelő stb.) páholyunkán vett részt, aminek az eloszlása beszédes: az 1898-tól 1903-ig terjedő periódusra esik százöt, az 1903-tól 1909-ig terjedőre pedig tizenkettő. A korai időszakban – holott két gyermeke ekkor született – rendkívül buzgón látogatta a Podmaniczky utcai összejöveteleket, ahol sokszor felszólalt, így V. György hannoveri uralkodó beiktatásának emléknapiján is: „Bizonyos, hogy a szabadkőművesség nem az a művészet, melynek belső tartalmát csillogó külső dísznek, a profán élet mulandó ornamentikájának kellene megvédenie. A szabadkőművesség nem ötvözött Klenódiuma, a melynek értékét egy-egy belefoglalt drága kő öregbiti, – láncz az, a melynek ereje az egyformasága, a melyben minden szem erejének egyformának is *kell* lennie, különben nem felel meg feladatának: ha feszítik a kisebb szem szét pattan s vele együtt felbomlik a láncz. A szabadkőművességben azért

⁴⁰ MOL, P 1106, 3. d, Ügyviteli iratok 1898–1902, 114/99 III. 13. Arra sem találtam példát, hogy bármelyik más testvérnek így, közösségileg ünnepelték volna a házasságkötését, vö. MOL, P 1106, 36. d, 15. tétel, Körlevelek, meghívók, nyomtatványok 1889–1919+é.n., 554–555. sorszámú körlevél.

⁴¹ 1898. november 21-én „tiszta és világos”, azaz egybehangzó „golyózást” (szavazást) tartottak felette: MOL, P 1106, 25. k, Páholyunkákról felvett jegyzőkönyvek (építési rajz) 1897–1899, 321. munka. Ugyanilyen egyhangú határozattal törölték: MOL, P 1106, 29. k, Páholyunkákról felvett jegyzőkönyvek (építési rajz) 1909–1911, 729. munka.

⁴² MOL, P 1106, 13. d, 269. folyószám.

⁴³ MOL, P 1106, 33–34. k, Páholyunkák jelenléti könyvei 1889–1912.

egyforma mindenki [...] mert a legnemesebb királyi művészetet gyakorolja: emberré tenni az embert.”⁴⁴ A Demokrácia páholy alapításának tizenegyedik évfordulóján pedig így szólt szabadkőművesi vallomása: „Tekintsetek körül, szeretett Testvéreim, minden sorban, minden szögletben jó barát arcza világít felétek. E falak között egymásra talált egy csomó ember, a ki minden héten egyszer eljön ide, hogy összekerüljön azokkal, a kik mindannyian egy-egy nemes eszmét hordanak szívében, a kiket a lelki rokonság fűz össze, a kiknek barátságára büszkék vagyunk, a kiknek szeretete felemel és kárpótol sok, a külső világban ért boruért, csalódásért. Ebben a körben megtaláljuk mindazt a reflexképet, a melynek eredetije a külvilágon végigvakit, ide bent pedig, ha csak valami értéke van, megfinomodok, átalakul, hasznossá lesz, akár a villám, a mely künt rombol és pusztít, a föld alá jutva pedig termékenyít. [...] Egy francia bölcs mondotta, hogy az ételdiéta a test épségét, az emberdiéta a lélek nyugalmát adja meg. Valóságos emberdiéta az, a mit itt nyerünk, mikor szívünk érzelmében találkozunk azokkal, a kikkel találkozni szeretünk s elkerüljük azokat, a kikkel foglalkozásunk künt talán összehoz, de gondolkodásunk messzire elvet. Itt merithetünk erőt arra, hogy az idealizmusban vannak még bajtársaink s hogy a derék gondolkodás, az emberszeretet, a jó, nemes és szép hármas egysége talál hívőkre és védőkre.”⁴⁵

1904. február 15-én, a páholy ötszázadik elsőfokú munkáján⁴⁶ is figyelemre méltó állításokat fogalmazott meg, ezért szükséges most ezeket hosszabban idéznünk: „Mikor a »Demokrácia« páholy 500-ik munkájára azt a megtisztelő feladatot vállaltam el, hogy az estének munkájából én is aktive vegyem ki részemet, tisztában voltam azzal, hogy nehéz cél elérése felé törekedtem, s ebben a baráti körben, amelynek minden egyes tagját nagyra becsülöm és képességeit annyira méltánylom, bizonyára nem a szellem, hanem az érzelem érveit kell latba vetnem, nem meggyőzőnöm, hanem inkább megindítanom kellene s ha meg akarom magam értetni: szívhez és nem észhez kell fordulnom. [...] A szabadkőművességnek sokan azt vetik szemére, hogy keveset cselekszik. Én azt hiszem, hogy a szabadkőművesség nagyon is sokat tesz, többet, mint amennyit össze lehet egyeztetni azzal az elvvel, hogy a szövetség az érzelmek világát szolgálja. Az örök törekvésben, hogy embertársainknak hasznót nyújtsunk, meg kell feledkeznünk önmagunkról, e kör lelki kívánalmairól, s nem számolhatunk azzal a természetes szükséglettel, amely minden érző lélekben benne van, hogy hasonló érző lélekre találjon, mintegy az eschenbachi Wolf-ram csodaforrására, ahol a nap munkájában kifáradva megtisztuljon s új erőt merítsen. A szabadkőművesség mindenestre filantropikus intézmény és természetesnek találok, hogy a jótékonyssággal is foglalkozzék, de első célja nem ez, mert egészen altruista csak az lehet, aki először a saját lelkét megtisztította. A páholyok munkaköre napról napra terjed és bizonyos örömmel látjuk, hogy immár szociológiai, sőt bizonyos értelemben

⁴⁴ LOVIK Károly: *V. György hannoverai király fölvétele*, Kelet. Magyarország Symbolikus Nagypáholyának Közlönye 1899, 20–23.

⁴⁵ A „Demokrácia” alapításának 11. évforduló ünnepe, Demokrácia Páholy, Budapest, 1900, 23–25. (A beszéd 1900. október 22-én hangzott el, lásd MOL, P 1106, 36. d, 15. tétel, 654. sorszámú körlevél.)

⁴⁶ MOL, P 1106, 36. d, 15. tétel, 760. sorszámú körlevél; MOL, P 1106, 27. k, Páholy munkákról felvett jegyzőkönyvek (építési rajz) 1903–1905, 114. f.

politikai dolgokban és fölcsendül a szava. *Meg kell mondanom, hogy ennek az irányzatnak nem vagyok híve, jóllehet nem ösmerem félre, hogy ezen a téren sokat tettünk és még többre vinni módunkban van. De ez csak gyümölcs azon a fán, amelynek gyökerei a szívből kell hogy legyenek, messze a föld alatt, de erősen, egyre terjeszkedően. Ha egyszer ezek az alapok meglazulnak, a fa is el fog senyedni s legszebb fénye az lesz, mikor máglyára kerülve elég. Testvéri körben vagyok s az őszinteséget megbocsájtjátok nekem, éppen azért azonban azt kell mondanom, hogy a szabadkőművességnek a közéletben való előrenyomulásától aggodom s azt helyesnek nem tartom. Ne magyarázatok félre, nem akarom a szabadkőművességet a miszticizmushoz visszavezetni [...] de vallom, hogy a szabadkőművességnek első célja önmagáért lenni, lelki célokat szolgálani s az ősök jól tudták, miért alakították exclusivvá körünket és miért ruházták fel az érzelem legszebb virágaival: a szimbólumokkal.”⁴⁷*

Szakítás és szakadás a Demokrácia páholyban

A fenti idézetek csak megerősítik, hogy Lovik számára a szabadkőművesség egy érzelmi és lelki közösséget jelentett, amely azonban felbomlóban volt. Hivatalosan csak 1909 őszén törölték a páholytagok névsorából, de a valódi szakításra már jóval korábban, valamikor 1905 környékén sor került. Ezt az is alátámasztja, hogy 1905. március 20-a után csupán egyszer, 1908. szeptember 28-án jelent meg páholy munkán, melynek sajnos nincs meg a jegyzőkönyve. Miért következett be a szakítás, és miért ekkor? Ahogy ő is utalt rá, legkésőbb 1904-től, de már korábban is olyan egyének csatlakoztak a Demokráciához, akik „radikális programot” képviseltek. Radikálisnak lenni mindig az aktuálisan fennálló renddel szemben lehet csak az ember, s ami akkor annak számított (általános, egyenlő és titkos választójog bevezetése; nők egyenjogúsítása; egyház és állam szétválasztása; földosztás; szociális törvénykezés; főrendiház eltörlése stb.), ma már nem az; illetve ezen nézetek mai képviselői eggyel (vagy többel) magasabb sebességbe kapcsolnak. Már az 1890-es évek végén, különösen az erőszakos millenniumi választások alatt-után felcsaptak ezek a hangok, de az 1900-as évek elejétől állandósultak. Az 1900. évre visszatekintve tette fel a kérdést Horváth irattáros testvér: „uralta-e eléggé tanácskozásainak szellemét a nagy társadalmi problema, a *szociálistizmus*, vezette-e eléggé cselekedeteinket ama nagy kérdés mindinkább előtörlő sötét árnya, a tömegnyomor enyhítése? Kevesen vagyunk, kezeink többé-kevésbé kötvék, anyagi erőnk korlátolt s ime mégis azt mondhatjuk, hogy törekedtünk, utat törtünk, felismertük a XX-ik század jelszavát. A *szociális kérdés tárgyalása széles vörös sávként vonul át munkáinkon*. A Demokrácia felismerte ama veszélyeket melyek a társadalmat, a műveltség létfeltételeit, magát az emberiséget fenyegetik, fenyegetik pedig azon szomorú tényből kifolyólag, hogy az ellentét a vagyonosok s nem vagyonosok, a munkások s a tőkészek közt mindig súlyosabbá válik. [...] Mint a XVIII-ik század szabadkőművesei keresték az akkor kérdésben forgó nagy állami és társadalmi

⁴⁷ LOVIK Károly: *A szabadkőművesség az érzelem világa*, Kelet. A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy hivatalos közlönye, 1907, 224–225 (kiemelés tőlem – V. P.).

problémák megoldását, melyek az 1789. augusztus 4-hez vezettek, ugy keressük mi is ma ama nagy társadalmi ellentétes kérdések békés megoldásának föltételeit, melyek korunk irányát uralják. Sikerül-e ezt megtalálnunk, sikerül-e egy emelkedettebb, egy az emberi méltóságnak megfelelőbb jövőt előkészítenünk? – az a messze távol rejtvénye, – sikerül-e a szociálizmust, a főnálló társadalmi renddel kiegyeztetnünk, letördelvén mindkét tényezőről annak durva kinövéseit; sikerül-e a munkásosztályt szellemileg s anyagilag fölemelnünk, hogy az emberi művelődésnek hasznos tényezője legyen, – erre ma alig felelhetünk”⁴⁸ – de természetesen ezekért küzdenek, és ebben bíznak.

De mi történt 1905-ben, amiért Lovik otthagya ezt az egykori érzelmi közösséget? A következtetést a már rosszállva említett „közéleti előrenyomulás”, és az ebből fakadó politikai nézetkülönbség okozhatta. Tisztelte és nagyra becsülte gróf Tisza István *személyét*, ugyanakkor szomorúan vette tudomásul az Egyetértés ellenzéki folyóirat megszűnését,⁴⁹ de megemlékezett Kossuth Ferenc haláláról is.⁵⁰ Azaz ha voltak is ellenérzései, elfogadta a fennálló dualista rendszert. Az 1905. január 26-a és február 4-e között megtartott választásokon a Szabadelvű Párt huszonöt év után elvesztette a parlamenti többséget, Ferenc József mégis a Tisza-, majd a Fejérváry-kabinetet bízta meg a kormányzással. Bár a Fejérváry Géza vezette kormány megpróbálta integrálni Kristóffy József belügyminiszter általános választójogi javaslatát, és ezt egy pártban megjeleníteni, ez sem hozott kitérést az elszigeteltségből. Olyannyira nem, hogy amikor a Magyarország című napilap 1905. november 23-án megvádolta a Demokrácia páholyt, hogy testületileg részt vett a Haladó Párt vacsoráján és programestjén, akkor Fekete Ignác ezt egy belső körlevélben még aznap cáfolta. Ugyanis a páholy „testületi megjelenését kizárja tagjaink túlnyomó részének régóta ismert pártállása”, továbbá az, hogy szabadkőműves páholy hivatalosan nem politizálhat. A főmester iparkodik kijelenteni, tudomása szerint egyetlen egy tag sem vett részt az eseményen.⁵¹ Ebből is látszik, hogy szinte pestisessé vált, akit kormányzimpátiával vádoltak – ugyanakkor ekkor már a Tisza vezette szabadelvűek is kikezdtek a darabontkormányt.

A Szabadelvű Párt veresége sokakat, így Lovik Károlyt is megdöbbenéssel töltött el, vagy ahogy barátja és kollégája megfogalmazta: „Tegyük félre minden nagyképüséget és valljuk be innen is, túlnan is: a csütörtöki [1905. január 26.] nap eredménye meglepett és megrökönyített valamennyiünket.”⁵² A visszafogott és gondolatgazdag korabeli politikai elemzést Lovik vezércikke előzi meg, s talán nem árulunk el nagy titkot azzal, hogy nem az örvendezők táborát gyarapította. Keserű iróniával közelít a történetekhez: „Csöndes szobámnak ablakaiból nézem a tömérdek embert, aki a danse macabret [haláltáncot] járja. Ismerem legtöbbjét közlőről, ki nem ér egy hajítófát, kinek a tudása nem jelent 50 krajczárt, kinek a jellemét nem cserélném el a viczeházmasteremével, de ma valamennyien megnöttek, megizmosodtak és csinálják a világtörténelmet. Eh! nem

⁴⁸ HORVÁTH János: *A „Demokratia” páholy jelentése az 1900. évről*, Demokrácia Páholy, Budapest, 1901, 7–9.

⁴⁹ SYRION: *Az Egyetértés halálára*, A Hét 1913/II., 621–622.

⁵⁰ SYRION: *Az apja fia*, A Hét 1914/I., 345–346.

⁵¹ MOL, P 1106, 36. d, 15. tétel, 792. számú körlevél.

⁵² KÓBOR Tamás: *Minoritás*, A Hét 1905/I., 70.

lehet, nem szabad ezekről az emberekről komolyan írni, a toll kiugrik a kezemből s írói hitem mélységes megvetést érez. Itt csak a humor fegyverével lehet dolgozni s csak szatírárt lehet vinni. [...] Isteni naiv ez a mi magyar népünk, ez az egyetlen megnyugtató momentum. Oda áll a könyvágens, a zugprókátor, a tánczrendező, a csizmadia, a kalandor, mit tudom én ki, és feltűzvé a piros tollat, egy párat kurjant, egyszerre megindulnak a józan néma tanyák, a kérges tenyerű munkásemberek, a hallgatag földmivesek és vérüket készek ontani azért, akinek az egész vére, hite, tudása nem éri meg, hogy egy villamos gombot megnyomjunk érette. Micsoda szinarany lélek kell ehhez, mennyi egyszerűség, tisztesség és bizalom az egyéni jóra valóban. Megbecsülni, megkönnyezni való ez az isteni tudatlanság, ez a gyermeteg, jószívű kedély, amelynél különb nincs az egész világon. A magyarság soha nem ragyogott ilyen puritán fényben s a nép soha fenségesebb nem volt, mikor nevetségessé tette magát. [...] De még egy szomorú következménye lesz annak, hogy a januáriusi napon a nemzet belső életébe láttunk s ennek kára százezrenél nagyobb annál, hogy ha esetleg vigéczek és ágensek kerülnek a parlamentbe. Mit szóljon az, aki a békés munka embere, aki szellemi fölénnyel van, akinek karaktere kristálytiszt, aki a tudás nehéz utait járja, mikor fölöttük hallgatólag napirendre tér a nép s vakon felül azoknak, akik a szájukat a homlokukon hordják? Lehet-e várni, hogy valakinek kedve lesz a jövőben dolgozni, tanulni, haladni, mikor az orruk alá dörzsöljük, hogy kulacsal a kézben, a hon-hazával az ajkon és prolongátlan váltókkal a zsebben százszor könnyebben lehet előre furakodni, mint évtizedek verejtékes törekvésével? Ki fog ezentul hinni a komoly célokban, ki fog írósztala, górcsőbe, könyvei fölé görnyedni, ha észreveszi, hogy zászlógyárakon át rövidebb és kényelmesebb az út?"⁵³ Nem kisebb dolgot állít a szerző, mint hogy a kisszerűség, az ügyeskedés és az ígérgetés diadalmaskodott, ami hosszú távon kikezdheti a tisztességes emberek tenniakarását és eredményeit. Ez is egy „radikális” vélemény, csak épp a másik oldalról. Ezekből is láthatjuk, hogy az utak már jóval 1909 előtt elváltak.

A korábban említett radikális vonalat legerőteljesebben először Soltész Adolf fogalmazta meg *Radikális szabadkőművesség* című előadásában,⁵⁴ amit követett a Társadalomtudományi Társaság tagjainak integrálása a páholyba, 1906 márciusában. Ehhez ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy például Gratz Gusztáv alig fél évet volt szabadkőműves (benne a nyári szünettel), utána kilépett. Ugyanezen év tavaszán érkezett a Demokrácia páholyba Lovik egykori felsőbb évfolyamos iskolatársa, Veigelsberg Hugó (Ignotus).⁵⁵ De ahogy az evangélikus főgimnáziumban, úgy valószínűleg itt sem kerültek kapcsolatba. Az új tagok egészen más látásmódot és hangnemet hoztak magukkal, s talán nem véletlen, hogy Lovik 1904-es beszédét három évvel később a Kelet főszerkesztője, Gelléri lehozta

⁵³ SYRION: *Történelem*, A Hét 1905/I., 69–70.

⁵⁴ VERŐ György: *A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy védelme alatt dolgozó „Demokratia” című „szabadság, egyenlőség, testvériség” jelgégű T. és T. szabadkőműves páholy huszonöt évi működésének története*, Demokrácia Páholy, Budapest, 1916, 102–103. A fontolva haladók vezére, Gelléri Mór szerint „a közölt lajstrom voltaképpen szabad változata a szociáldemokratapárt programjának” (Uo., 104).

⁵⁵ És bár Gelléri szerint jelleme „liberális és radikális”, ő nem tartott a szakadárokkal a Martinovics páholyba. MOL, P 1106, 14. d, Tagok felvételi kérelmei, anyakönyvei (Életrajz, jellemzések) No. 341–440, 365. folyószám.

nyomatásban is. A folyóiratban megjelent 1908-as évről szóló páholyjelentés összefoglalja az ekkoriban történeteket: „az új tisztviselők és velük a páholy tagjainak egy része oly modorban tárgyalta a felmerült kérdéseket, melyet a páholy tagjainak másik része nem tartott a páholy tradícióival összeegyeztethetőnek. A fiatalabb testvérek a gyors és türelmetlen haladást kívánták, a »Demokracia« páholy eddigi progresszív programjának megvalósítására, míg a régiek a lassabb de biztosabb és a szabadkőművesség szellemének inkább megfelelő haladásnak voltak a hívei. A modorbéli és taktikai tekintetben ellentétes nézetek nem tudtak egymáshoz simulni. [...] Az ekkor tartott munkán különösen kitűnt az, hogy a páholy egy része nem tud megbarátkozni azzal a hanggal, mellyel egyes testvérek ez ügyet tárgyalták [...]”⁵⁶ Vagy ahogy az egyik öreg testvért idézi Verő: „a modern eszméket nem lehet terrorral terjeszteni”.⁵⁷ Gelléri ki is fejtette, nem nézi jó szemmel, hogy öt radikális páholy – és folyóiratuk, a Dél – leckézteti a maradék hatvan „vaskalapos, habozó és sötét” páholyt. Hatalomvággyal, erőszakossággal, valamint azzal vádolta meg őket, hogy szét akarják feszíteni ezt a nagy múltú szervezetet.⁵⁸ Ahogy egykor ő lépett ki a Könyves Kálmán páholyból, megalapítva a Demokráciát, most ő vált múzeumi tárggyá. 1909-ben le is mondott a hivatalos közlőny szerkesztéséről, amit 1910-től Soltész Adolf vett át.

Anélkül, hogy tovább boncolgatnánk a belviszályokat, jól látszik: sokkal súlyosabb konfliktusok feszítették a szabadkőműves páholyokat, mintsem azokat annyival el lehetne intézni, hogy „idővel radikalizálódtak”. Véleményem szerint a radikális megoldások felé való eltolódásban jelentős szerepe volt a generációs különbségeknek. Fontosnak tartom leszögezni, hogy a szabadkőművesek olyan témákkal foglalkoztak, amelyek amúgy is a „levegőben voltak” (legyen az a választójog, vagy az iparosodás, a városiasodás és egyéb folyamatok miatt bekövetkező szekularizáció stb.). Horváth János 1900. évre vonatkozó jelentése tökéletesen megmutatja, hogy az „öregék” inkább fékezni, tompítani és óvatosan alakítani akarták a kor folyamatait. Ezzel szemben a „fiatalok” inkább meglovagolva az ebből fakadó elégedetlenségeket, rombolni és építeni akartak. A kérdés – a mozgalom hangsúlyeltolódásai és generációs vizsgálata – további kutatásokat kíván, amit összefüggésbe lehetne állítani a dualista rendszer önkorrekcióna való hajlamával, illetve feszültséglevezető csatornáival, mechanizmusaival.

Tézis – antitézis

Bár Lovik Károly felhagyott a „királyi művészettel”, nem hajtott végre magán önkéntes agyműtétet, azaz nem fordult szembe korábbi nézeteivel, szabadkőműves barátaitól nem távolodott el. Továbbra is rajongott Heinéért, érdeklődve fordult Rousseau, Napóleon vagy a felvilágosodás korszaka felé. Tévedés lenne azt gondolni, hogy pusztán politikai

⁵⁶ Kelet. A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy hivatalos közlőnye, 1909, 40–41.

⁵⁷ VERŐ: *I. m.*, 137.

⁵⁸ GELLÉRI MÓR: „Lesz, ami lesz”, Kelet. A Magyarországi Symbolikus Nagypáholynek közlőnye, 1908, 297–298.

nézetkülönbség miatt távozott volna: megszűnt számára az a közösség, az a lelki tér, ahol baráti szellemek találkozhattak. Hogy ez éppen a politika miatt történt, az csupán másodlagos. Ahogy ellenvetései is csak finom gesztusokban mutatkoztak meg, távozása csendes és eseménytelen volt, úgy később sem intézett kirohanásokat semelyik szabadkőműves szervezet vagy orgánus ellen. Ennek aláhúzása azért fontos, mert a következőkben bemutatandó gondolatok már korai időktől részét képezték az író személyiségének, tehát lehetőségi feltételük nem az volt, hogy eltávolodott a páholyvilágtól. És ne feledjük: törölték, nem pedig kilépett vagy töröltette magát. A következőkben olyan általános toposzokat hozok fel, melyek a mai napig körülengik a szabadkőműveseket, különösen a vádló pozíciót elfoglaló értelmezők esetében. Mindegyik tézis mellé egy ellenpéldát állítok szerzőnk írásaiból, hogy vajon megfelel-e ezeknek az állításoknak. Publicisztikai írásokból és esszékből válogattam, ugyanis ha a kizárólagosan fikciós műveket is belevennénk, a lajstrom túl hosszú lenne. (Ráadásul az előbbieket nagyobb referencialitással rendelkeznek.)

1) *A szabadkőművesek ateisták, antiklerikálisok, a vallásos hitet bárgyú dolognak tartják.*

Lovik evangélikus iskoláztatása nem múlt el nyomtalanul, sőt a protestáns hitvallóként egy időben rajongott is.⁵⁹ Tovább menve azonban, az ő esetében ez mintha valamiféle ökumenikus érdeklődéssel is társult volna. 1907 márciusában részt vett egy – az ekkor már püspök – Prohászka Ottokár által celebrált misén az egyetemi templomban, ahol benyomásait így rögzítette: „Ez az ember csupa egyéniség, csupa bizalom az individualitásban, következésképp kell hogy a más egyéniséget is megértse és ne tömegnek, ne akolnak nézze a hívőket, hanem egyedeknek, akik más-más szemmel, más-más hittel és fölfogással, más-más erényekkel és bűnökkel tekintenek a mindenségre és annak urára, az Istenre. [...] Ahogy ma jó orvos csak az lehet, aki individualizál, aki induktíve nézi betegét, úgy a modern pap is csak akkor férkőzhetik halandótársai lelkéhez, csak úgy képes őket megrázni, ha együtt gondolkodik velök, ha nem a szószék magaslatáról, hanem a mindent megértés és mindent megbocsájtás nemes talajzatáról itéli meg őket. Ha elfogadjuk ezt a tételt, akkor Prohászka nemcsak a katolikus egyházé, hanem minden felekezeti hívőé, és szavai nem a dogmákban, hanem az élet talajában gyökereznek.” Természetesen ő sem tökéletes ebben az elgondolásban, de legalább „benne már megvan a hajlandóság, hogy számoljon az idők változásával, hogy megértse a lélek individualitását, hogy a természettudományt és az ima vak bizalmát összeegyeztesse. Beszédeiben van bátorsága csillagászatánról, fizikáról, Darwinról, Spencerről beszélni és nem kiáltja rájuk a kövezd meg-et, hanem bele próbálja őket vonni a mindenség nagy voltának bizonyításába.”⁶⁰ 1913 decemberében a *Századok legendái* füzetsorozat tematikus száma a kereszténységről szólt. A bevezetőt Prohászka püspök, a közvetlenül utána következő

⁵⁹ A századelőn egy rövid kirándulást tett az operett és a színház világába. *Felsőbb asszonyok* című komédiáját (Szabados Béla zenéjével) be is mutatta 1904 tavaszán a Népszínház, de fontosabb ennél a csupán egy – a Nemzeti Színház bélyegzőjét viselő – sugópéldányban megmaradt, *Fekete felhők* című műve, amely az 1687-es eperjesi véstörvényesség idejében játszódik, s már-már giccses rajongással ábrázolja a protestáns hitvallók küzdelmét. A darabot nem mutatták be, keltezése bizonytalan. (LOVIK Károly: *Fekete felhők*, kézirat, OSZK Színháztörténeti Tár, N. Sz. F. 183.)

⁶⁰ SYRION: *Prohászka*, A Hét 1907/I., 165.

esszé-tanulmányt pedig Lovik Károly írta.⁶¹ Nem gondolom, hogy közvetlen kapcsolatban álltak volna, de írástudókként nyilvánvalóan tisztában voltak azzal, kivel publikálnak. Amennyiben ez számukra vállalhatatlan lett volna, írásukat máshol jelentetik meg. Az evangélikus Lovik nagy lelkesedéssel írt a vértanúkról és szentekről, valamint az akkori ázsiai missziókról. Kevésbé a katolikus-rokonszenv, mint inkább egy becsületében megtámadott ember melletti kiállás a szepesi püspök védelmében írt cikke.⁶²

És ha Lovik Károly egyes karácsonyokat nehezen viselt is, húsvétra tudott ilyet írni: „A vallás kezdő éveinek fogalmai azon érintetlenül állanak ma is, mint egykor; az emberségnek az a törekvése pedig, hogy önmagára helyezkedjen és önmaga legyen a kiindulási és a végpont, – százezer bizonyíték, tett, törekvés és hitetlenség dacára – nem tudta körülfogni a földabroszt, beleütközik az első utszéli Krisztus-feszületbe.”⁶³

2) A fennálló rendszert tagadják, az államélet aláásásán dolgoznak.

A már korábban idézett közéleti cikkek mellett csupán pár példát hozok fel a mellett, hogy Lovik Károly a Tisza által képviselt *establishment* híve volt. 1911-től haláláig írt a Magyar Figyelőbe, így a lap egyik irodalmi vacsoráján találkozott a miniszterelnökkel is, amit később a szintén jelenlévő Krúdy Gyula örökített meg.⁶⁴ Egy másik publicisztikájában egyszerre dicséri fel őt, és szúr oda az ellenzék egyik vezetőjének, Justh Gyulának.⁶⁵ A harmadik Tisza-kabinet megalakulásával egy időben pedig már európai térbe és időbe emeli a politikust: „A Pittek, Condék és Tiszák családi folytonossága, úgy látszik, mindenütt az életben ritka jelenség.”⁶⁶ Nyugodtan elmondhatjuk, hogy egyetértett a bihari gróf – Schlett István szavaival szólva – arisztokratikus liberalizmusával.

⁶¹ LOVIK Károly: *A kereszt hősei = Századok legendái. 1913. december*, szerk. Virter Ferenc, Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1913, 3–32.

⁶² SYRION: *A püspök zsarolói*, A Hét 1908/I., 181. Párvy Sándor megyéspüspökről: *Magyar Katolikus Lexikon*, X. *Oltal–Pneu*, főszerk. Diós István, Szent István Társulat, Budapest, 2005, 630 (hálózati változat: <http://lexikon.katolikus.hu/P/P%C3%A1rvy.html>; a szócikket Viczián János írta).

⁶³ SYRION: *Harang és kalapács*, A Hét 1912/I., 209–210. A cikk pikantériája, hogy az isten-ember-ördög háromszögben az ördög nézőpontjából elmélkedik. A kalapács egyben szabadkőműves jelkép, bár kétkem, hogy ez oldalvágás lenne feléjük.

⁶⁴ *Míg a Tisza István utazása a halál felében (153–162, különösen 158–159) csak rövid rész jut Loviknak, addig a Tisza István szép éveiben (125–132, különösen 127–132) az írás gerincét kettejük beszélgetése adja, lásd KRÚDY Gyula: A XIX. század vízikártái. Portrék, vál. és a szöveget gond. Barta András, Szépirodalmi, Budapest, 1986. Ezeket a szöveghelyeket először Kelemen Zoltán helyezte nagyobb összefüggésrendszerbe. Szini Gyula nekrológiájában ki is emelte, hogy „Tisza Istvánnal órák hosszat el tudott vitatkozni egy-egy angol szó etimológiai jelentésén” (SZINI Gyula: *Lovik Károly*, Nyugat 1915/I., 516–517).*

⁶⁵ SYRION: *Pajzs-szal*, A Hét 1912/I., 393–394. A cikkből vett idézet jól kapcsolódik a társadalmi problémákat kezelő két szabadkőműves út egyikéhez: „Azt lehet mondani: ameddig a tömeg nem önmagában keresi a problémákat, hanem a földi lét egyéb, könnyebb bordázatu dobogóin, s ameddig kedvét leli alázatos tömjénezésben, ártatlan mókákban, szóval nem csinálja, hanem félénken követi a történelmet, addig nincsen semmi baj. Ma az extázis, a tulhevültség, az események megkívánása czélszerű villámháritóra talál: az energia kimerül a tapsolásban, színházi hírek tulbecsülésében és malom alatti politikusok, galvanoplasztikailag kifőzött Marat-k fölmagasztalásában. A baj csak akkor kezdődik, ha a tömeg e tarka foszlányokon, tüzijátékokon egyszer mosolyogni kezd és madársaláta, meg cirkuszi játékok helyett hust és vért kíván meg.” (Uo., 394.)

⁶⁶ LOVIK Károly: *Budapesti tavaszi versenyek = Századok legendái. 1913. június*, szerk. Virter Ferenc, Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1913, 34.

3) *Elvetik és lenézik a magyar nemzeti hagyományokat.*

Talán ennek az állításnak a cáfolata a legnyilvánvalóbb és legkönnyebb esetünkben. Elég, ha kezünkbe vesszük Lovik Károly bármelyik írását: olyan megértés és szeretet árad a táj és különönc emberei felé, hogy az áthatja a valóditól az imagináriusig az összes regiszttert.⁶⁷ De ha csupán azt az egy mozzanatot vesszük életéből, hogy mennyit tett a kimondottan úri magyar sportok, így a falkavadászatok és a lóverseny népszerűsítéséért, valamint a magyar lótenyésztésért – gyakorlatban és elméletben⁶⁸ –, akkor már ezekkel a tettekkel is könnyen helyet bérelhetne magának a magyar hagyományok őrzői között. Mivel azonban sajnos ezek a tradíciók jelenleg tetszhalott állapotban vannak, ezért az ezen a téren kifejtett munkássága még felfedezésre és valódi megbecsülésre vár.

4) *Lehet, hogy szociálisan érzékenyek, de ebből fakadóan szocialisták is.*

Még a szabadkőműveseket leginkább bíráló szerzők is elismerik, hogy érdemi szociális és segélyezési programokat hajtottak végre. A már idézett, szabadkőműves körökben elmondott beszédeiben azonban Lovik mindig hangsúlyozta, hogy – bár fontos dolgok – nem ezek jelentik a közösség origóját. Tovább menve: bár testközelből látta a szegénységet és az ez ellen fellépő karhatalmi erőszakot, nem lett szocialista, sőt erkölcstelennek és álságosnak tartotta a szocializmust. Ahhoz azonban, hogy ezt jobban megértsük (és ne könyveljük el azonnal helyes vagy helytelen döntésnek), több eseményort, és a hozzájuk kapcsolódó szövegeket kell megvizsgálnunk. „Aki tollat vesz a kezébe és leül a szerkesztőségi asztal mellé, többé-kevésbé szocialista, mert annak lenni divatos és illik a cigány-élethez. Jó magam tehát szintén meg akartam ismerkedni a szocializmus embereivel s ezért a szívem nagyobbab dobant, amint egyszerre ott termettem közöttük, láttam a földön fekvő, ponyvával letakart hullákat és néztem a golyóktól szitává lött gépház falát” – írja 1903-as visszaemlékezésében.⁶⁹ Ha bárki azt gondolná, hogy nem volt meg benne a kellő együttérzés, annak ezek a sorok adnak választ: „az emberi nyomorúság szürke és szörnyen egyszerű. Nem látod sem a prometeuszi vergődést, sem a bibliai, a mesék aranyszövetébe burkolt szenvedéseket, sem a kétségbeesett fájdalmat, amelynek larmája az égre tör, csak egy csomó hallgatag embert lelsz, akiket az élet örök fegyházza

⁶⁷ Egyik publicisztikájában a hazaszeretet pragmatikus megmagyarázhatatlanságáról ír: „Ahány ember, anynyi fogalom a magyar rögről, patétikus, szentimentális, kolerikus és költői. Van aki előtt a magyar föld hatalmas égboltozatként tárul föl, nappal, csillagokkal, felhőkkel, végtelenséggel, a másik csak szegény, üldözött, megtört asszonyt lát benne, aki egyedül áll a rettenetes viharban és komolyan néz a gyermekeire. Lesznek akik az alkotmányban, törvénykönyvek hideg betűiben, vagy a történelem tanulságaiban pillantják meg a szülőföld mithoszát, másoknak elég egy korty Tisza vize, hogy a lelkük szeretettel és nagy melegséggel teljen meg. Képek tömege forog köztünk a hazáról, – a szentségimádástól a nosztalgiáig – de hogy a rögnék hol a vége, hol a megfogható része, mi a pragmatikája, senkise mondja meg.” SYRION: *A rög*, A Hét 1912/II., 623.

⁶⁸ Mind istállótulajdonosként, mind más istállók (például báró Schossberger Lajos) „szakmai vezetőjeként” sokat tett a lovak nemesítéséért. Elméleti téren pedig a Vadász- és Versenylapban közölt monográfiáival (*A budapesti győp története; A magyar ló*) igyekezett korának legmagasabb tudását átadni a hazai közönségnek. Egyszerű cikkíróként kezdte a lapnál, amelynek aztán 1904 októberétől haláláig tulajdonosa és szerkesztője volt.

⁶⁹ ILLO: *Anina*, A Hét 1903/II., 487.

ítelt. Nagyobb megalázás halandóra nincs, mint a rideg bányákban tölteni el az életet, rablánczok nélkül s mégis rettentően lebéklyózva a szegénység és betegség pribékjeitől. A fegyházakban egyforma minden ábrázat s egyforma itt is, a koromtól s a nyomorúságtól piszkosszürkére mázolja. Hogy lehet, hogy az Isten képére teremtett ember megengedje, hogy ennyire lealacsonyítottassék s nem küzd örökkön e megaláztatás ellen? Hogy szabad, hogy világosságra s levegőre teremtett lények büzös tárnákban, vak homályban vakondokként tengessék köhögős életüket?”⁷⁰ Azonban ezek a törekvések kimerülnek a magasabb bér és a kevesebb munkaóra követelésében, amely ha eléretik, úgy a „sztrájkolók beszüntetik a harczot s a fekete párduczokból békés báránykák lesznek, amelyeket tovább lehet nyírni” – írja az 1904-es budapesti szabósztrájk kapcsán. Majd így folytatja: „Voltaképpen ez a csata épp olyan elvtelen és épp olyan alacsony járásu, mint a mesterek machinációi. Ha egyszer esne meg az életben, bele lehetne törödni, hiszen a létminimum tételét nagyon is meg kell szivlelni, de ha kizárólag az egy korona tétele körül forog az ügy, úgy nem vindikálhatja magának a szocializmushoz való rokonság jogát, ahogy még nem szabadelvű az, aki kormánypártinak adja el [!] a voksát. A küzdelem csak úgy lehetne nemes és úgy számíthat minden derék ember támogatására, ha erkölcsi momentumai is vannak.”⁷¹ Azonban pont ezeket hiányolja, hogy nem a munkásnevelésért, a munkahelyi környezet javításáért, a tanulásért, a nagyobb célokért küzdenének, csak a pénzért – és a „tőke” ellen. „Milyen erkölcsi összefüggés van abban a műhelyben, ahol egyik is, másik is állandóan azt forgatja elméjében, hogyan uzsorázza ki a másikat? Milyen munka lehet az, amely ilyen viszonylatok közt születik meg? Ránézek szürke felöltömre és meg tudom adni rá a választ. A posztó ócska brünni termék, a varrások pedig férczelve vannak. A munkás is megcsal, a mester is, nekem meg, hazafias zszurnalisztának, azt kell kiáltanom: Pártoljuk a hazai ipart!”⁷² Legnagyobb baja tehát a szocialista mozgalmakkal, hogy – és ezt már mi tesszük hozzá: *szükségszerűen* – aprópénzre váltják az eszméket. A munkások nem azt tűzik ki célul, hogy minőségileg javuljon az életük – vagy mondjuk az iparosok azt, hogy jobb minőségű terméket állítsanak elő –, hiszen nincsenek is abban az állapotban, hogy ezt megfogalmazzák. Az ólomszürke szegénységet pedig – legyen az szocialista kortes vagy nagytőkés – mindenki csak kihasználja. Feltehető, hogy bár maga is fontosnak tartotta, és pénzzel is hozzájárult a Demokrácia páholy szociális intézkedéseéhez (ételosztás, munkásszálló fenntartása stb.), úgy érezte, ez nem jelent kitorést ebből az ördögi körből.

Némileg hasonlóan vélekedett a jótékonyaságról is, amit véleménye szerint az elharapódzó külsőségek, a címlap-adakozás, a trend kerített hatalmába.⁷³ Ezzel szemben az igazi jótékonyaság csendes gesztus, amit betetőz egy életművet, lelki mozzanat, nem pedig jól jövedelmező üzlet, PR-fogás.⁷⁴

⁷⁰ Uo.

⁷¹ SYRION: *Szabó-sztrájk*, A Hét 1904/I., 205.

⁷² Uo.

⁷³ SYRION: *A ...szent nevében*, A Hét 1906/I., 202–203.

⁷⁴ Pozitív példának Wechselmann Ignácot állítja be, aki végrendeletében – tehát halála után, nem learatva az ebből fakadó népszerűséget – 3 400 000 koronát ajánlott fel jótékony célokra. ILLO: *Jótékonyaság*, A Hét 1903/I., 122–123.

*

1915. április 19-én, hétfő délelőtt egy langyos fürdő után Lovik Károly agyvérzésben hirtelen meghalt. Halála megdöbbenést és együttérzést váltott ki. Másnap a budapesti sajtó színe-java emlékezett meg róla.⁷⁵ Egy héttel korábban a negyvenegy éves író és szerkesztőt fizikailag tökéletesen alkalmasnak és egészségesnek találta a sorozóbizottság. Remélte, hogy népfölkelőként a huszárokhoz vagy a tüzerekhez kerül. A főváros dízsír-helyet biztosított neki a Kerepesi úti temetőben. Evangélikus szertartás szerint helyezték örök nyugalomra, amit Kacziány János esperes végzett el. A temetésen ott volt régi barátja, Márkus Miksa is, aki egykoron beajánlotta őt a Demokrácia páholyba.

Szintézis?

Nem akartam, és nem is adtam a magyarországi szabadkőművesség apológiáját. Tisz-
tában vagyok vele, hogy az előzetes ideológiai megfontolásokkal közelítőket nem lehet
meggyőzni, hiszen ők úgyszólván feltalálják ebben az írásban a maguk logikájának igazolását.
A céloom az volt, hogy biográfiai állomásokon és írott alkotásokon keresztül megbizo-
nyosodjunk afelől, hogy az emberek – akár egy labirintus – bonyolultabbak annál, mint
hogy sematikus kategóriákba sorolják őket. Cselekvéseik és mozgatórugóik megértéséhez
pedig energia és empátia szükséges. Igaz ez a magyar századfordulóra és Lovik Károlyra
egyaránt. Az egymást kizáró elbeszélések, a másikat felszámoló narratívák elfedik elő-
lünk a konfliktusok mélységét és milyenségét, valamint a szereplők összetett jellemét.
Az így kialakított, leegyszerűsített történelemkép könnyen befogadható, emiatt iden-
titásmegalapozásra is alkalmas. Csupán az a baj vele, hogy egydimenziós, unalmas és
hamis. Ezért is célszerű az olyan életutak felmutatása, amelyek kibillenthetik ezeket az
értelmezéseket.

⁷⁵ A teljesség igénye nélkül: Az Est, Az Ujság, Budapesti Hirlap, Magyar Hirlap, Magyarország, Pesti Hir-
lap, Pesti Napló, majd csatlakozott a többi periodika: a Nyugat, A Hét, az Új Idők, a Pesti Futár, a Magyar
Figyelő, és természetesen a Vadász- és Versenylap. Az itt szereplő információk a napilapok 1915. április
20-ai számaiból származnak, illetve Az Ujság április 22-ei száma számolt be a temetésről.

Táborozók a hárshegyi cserkészparkban

Kézmosó alkalmatosság